

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА ІВАНА ВОЛОЩУКА В РОЗВИТОК ЛІСОВОЇ ГЕОБОТАНІКИ, ЕКОЛОГІЇ, ОХОРОНИ ПРИРОДИ І ЛАНДШАФТУ (до 75-річчя вченого)

Факультет природничих наук університету Матея Бела в Банській Бистриці, Екологічне товариство при Словацькій академії наук, Комісія президії Словацької академії сільськогосподарських наук з екології й ландшафтознавства та Асоціація карпатських національних парків організували з нагоди 75-річчя професора І. Волощука 27 квітня 2010 року міжнародну конференцію «Ландшафтна екологія й охорона природної спадщини в період соціоекономічних змін».

Проф. І. Волощук, наукові праці якого відомі і в Україні, має певні заслуги і в дослідженні пралісових екосистем Українських Карпат. Він народився 21 січня 1935 р. на Закарпатті, в селянській сім'ї, в с. Луг Рахівського району. В 1946 р. родина Волощуків виїхала до Словаччини і відтоді життєвий шлях юнака був пов'язаний з цією республікою. Після закінчення в 1958 р. лісового факультету Зволеньської вищої школи лісівництва і деревинознавства (тепер — Зволеньський технічний університет) І. Волощук працював у Зволеньському ліспроєкті, де ознайомився із закономірностями поширення лісових формацій та їх біорізноманіттям. Згодом він очолив відділ охорони генофонду Центру державної охорони природи, був директором Татранського національного парку, керівником Управління національних природних парків Словаччини.

Навчаючись у заочній аспірантурі у відомого фітоценолога й еколога проф. А. Златніка, який у 30-х роках ХХ ст. здійснював біогеоценологічні дослідження у пралісових екосистемах Закарпаття, І. Волощук підготував кандидатську дисертацію на тему: «Ріст, продуктивність смереки європейської в букових яличинах Словаччини», яку захистив у 1983 р. Відтоді творчий шлях ученого пов'язаний із його «Alma Mater» — Зволеньським технічним університетом, на факультеті екології й інвайронменталістики якого він був продеканом, а в 2000—2003 роках — деканом.

У 1992 р. І. Волощук захистив докторську дисертацію «Екосистемний аналіз заповідних об'єктів Словацької Республіки», де обґрунтував екологічні засади поліпшення їх біогеографічної та біогеоценотичної репрезентативності. Як один із офіційних опонентів дисертації, я констатував, що вона є вагомим внеском у розвиток теорії і практики заповідної справи в Словаччині. Працюючи доцентом, а від 2000 р. — професором, І. Волощук читав у Зволеньському

технічному університеті різні природоохоронні дисципліни — заповідні території, енвайронментальні системи, лісові екосистеми, охорона природи і ландшафтів. За роки педагогічної роботи проф. І. Волощук опублікував 8 навчальних посібників. У його творчому доробку — понад 10 монографій і більше 400 наукових статей у галузях екології, енвайронменталістики та заповідної справи. Спинимось на деяких із цих наукових праць, які стосуються Карпатського регіону.

У 1991 р. вийшла в світ спільно з І. Міхалом монографія «Rozhovory o ekológiji a ochrane prírody», в якій з'ясовано основні положення теорії систем, структурно-функціональні особливості природних екосистем, резистентність (стійкість) і ресилентність (пружність) екосистем, концепцію ландшафтно-екології. Чільну увагу проф. І. Волощук приділяє збереженню біорізноманіття. Узагальнивши хорологічні дослідження раритетних видів флори і фауни у 17-ти національних парках Карпат, він опублікував у 1996 р. «Червону книгу» — «Red Data Book Lists of threatened Plants and Animals of the Carpathian National parks». У ній, згідно з шістьма категоріями раритетності МСОП, по окремих національних парках подано 1260 видів судинних рослин та 210 — хребетних тварин.

У 1991 р. за редакцією І. Волощука побачила світ монографія «The National Parks and Biosphere Reserves. The last Nature Paradises», в якій охарактеризовано національні парки та біосферні резервати всієї Карпатської гірської системи. Її співавторами є також українські вчені — С.М. Стойко і Ф.Д. Гамор.

Для українських фахівців у галузі охорони природи цікава монографія проф. І. Волощука «Ochrana prírody a krajiny» (2003, 2005). Вона містить структурні розділи: теоретичні основи охорони природи і ландшафтів (системи Всесвіту, Землі, Природи); екологічні аспекти охорони природи і ландшафту (ландшафтна екологія, біологічна диверзитність, теорія сукцесій і стресів, сталий розвиток, етичне ставлення до природи); практичні завдання охорони природи й ландшафту (моделі і менеджмент національних парків, міжнародні аспекти охорони природи та ландшафту, об'єкти світової культурної і природної спадщини).

Проф. І. Волощук цікавиться і станом охорони природи в Українських Карпатах, з цього приводу він виступав із змістовними доповідями на міжнародних конференціях у Рахові та Ужгороді. За його ініціативою в 1992 р. на конференції в Івано-Франківську була створена Асоціація карпатських національних парків (ACANAP). Асоціація видавала словацькою, а тепер — англійською мовою щорічний бюлетень, де публікуються й праці українських учених.

У 1991—1992 рр. проф. І. Волощук організував й очолив наукову експедицію для дослідження пралісових екосистем Українських Карпат. На горі Піп Іван Мармароський він ідентифікував закладені в 1937 р. професором А. Златніком експериментальні ділянки і дослідив сукцесійні процеси, що відбулися протягом 70-ти років у буково-ялицево-смерекових та смерекових пралісах.

Ювіляр також заклав у гірському масиві Красна на території Карпатського біосферного резервату експериментальні ділянки для вивчення ценотичної структури та фаз розвитку букових пралісів, а в ботанічному резерваті Кедрин у Горганах — для дослідження смерекових пралісів і реліктового модриново-кедрово-смерекового біоценозу. Результати цих досліджень узагальнені у двох монографіях — «Geobiocenologický význam prírodných lesných ekosystémov v chránených územiach Karpát» (2003) і «Monografické štúdie o národných parkach» (2008).

Відзначимо, що пралісові екосистеми Карпат, у яких зберігається цінний генофонд, мають загальноєвропейське значення. Комітет у справах Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на сесії 2007 р. у Новій Зеландії вніс Українсько-словацьку номінацію «Букові праліси Карпат» (29278,9 га) до переліку об'єктів Всесвітньої природної спадщини. На засіданні Комітету проф. І. Волощук аргументував вагоме науково-природниче значення цих пралісів.

Як авторитетний фахівець у галузі охорони навколишнього середовища проф. І. Волощук бере активну участь у міжнародних та словацьких природоохоронних структурах. Він є членом Європейської федерації природних і національних парків, президентом ACANAP, заступником голови Словацького національного комітету програми МАБ ЮНЕСКО, головою Словацького національного комітету МСОП, членом ради МСОП у Гланді від Середньої та Східної Європи, членом дорадчої комісії міністра життєвого середовища СР з охорони природи і ландшафтів.

За сприяння в розвитку охорони природи у Східній Європі президент Фонду дикої природи (WWF) принц Філіп Единбурзький у 1993 р. вручив у Відні професорові І. Волощуку золоту медаль WWF. За внесок в охорону природи Словаччини та Високих Татр ювіляр одержав почесне визнання міністра життєвого середовища СР (2006, 2008) і міста Високі Татри.

Українські ботаніки й екологи сердечно вітають свого земляка проф. І. Волощука з нагоди його ювілею та сподіваються на подальшу співпрацю у царині збереження природної спадщини Словацьких й Українських Карпат.

С.М. Стойко